

Helâl Ev İdaresi Kavramı Üzerine Bir İnceleme: Adudüddîn el-Îcî'nin Ahlâku'l Adudiyye'sinde Malın Kazanılması, Korunması ve Harcanması

Sertaç ERCAN*

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Balıkesir, Türkiye

Öz

İslam medeniyetinin diğer bilim alanlarında olduğu gibi ekonomik düşünce faaliyetlerinde de zirvede olduğu dönemde din, ahlak ve ekonomi bir bütün olarak incelenirken, 18. yüzyılda modern ekonomik düşüncenin ortaya çıkmasıyla birlikte bu anlayış yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Birçok konuda olduğu gibi iktisadi konular da din ve ahlaktan ayrılarak bağımsız bir bilim dalı olarak yorumlanmaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle Batı medeniyetinde pek çok kavram, özellikle de ekonomik kavramlar, yalnızca maddi yönleriyle ele alınmıştır. Bu incelemede ev idaresi kavramının tarihsel sürecine kısaca değinilmiş, İslam ve Batı medeniyetlerinin kavrama ilişkin farklı bakış açılarına yer verilmiş ve Ahlâk-ı Adudiyye adlı eserden alıntılar yapılarak kavram incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlâku'l Adudiyye, Ev İdaresi, Siyasetu'l Menzil

A Study on the Concept of Home Economics: Acquisition, Protection and Spending of Wealth in Adudüddîn el-Îcî's Ahlâku'l Adudiyye

Abstract

While religion, morality and economy were examined as a whole during the period when Islamic civilization was at its peak in economic thought activities, as in other scientific fields, this understanding began to gain a new dimension with the emergence of modern economic thought in the 18th century. As with many other issues, economic issues have begun to be separated from religion and morality and interpreted as an independent branch of science. In other words, in Western civilization, many concepts, especially economic concepts, have been discussed only in their material aspects. In this review, the historical process of the concept of home economics was briefly mentioned, the different perspectives of Islamic and Western civilizations on the concept were included, and the concept was examined by quoting from the work titled Ahlâk-ı Adudiyye.

Keywords: Ahlâku'l Adudiyye, Home Economics, Siyasetu'l Menzil

* Corresponding Author: sercan@bandirma.edu.tr

1. Giriş

İslam medeniyetinin diğer bilim alanlarında olduğu gibi iktisadi düşünce faaliyetlerinde de zirvede olduğu Orta Çağ boyunca din, ahlak ve ekonomi bir bütün halinde incelenirken, 18. yüzyılda modern anlamda iktisat düşüncesinin ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomi, din ve ahlaktan ayrılarak bağımsız bir bilim dalı olarak yorumlanmaya başlanmıştır (Ghazanfar, 2016; Şimşek, 2022). Bu iki farklı yaklaşım kavramların kapsamalarını da değiştirmiştir. Batı medeniyetinde özellikle iktisadi kavramlara olmak üzere birçok kavram yalnızca dünyevi yönüyle ele alınmış, rasyonel olarak değerlendirilmiş ve ekonomilere ve/veya bireylere olan katkısı maddi cihetten değerlendirilmiştir. Oysa İslam düşünce sistematüğinde tüm kavramlar dünya ve ahiretle ilişkileri bağlamında ele alınmış, olaylar incelenirken dünyevi/maddi yönlerinin yanında uhrevi/manevi taraflarına da dikkat çekilmiştir. Bu açıdan bakıldığında iki medeniyet ontolojik açıdan ayrılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında çalışmada günümüzde ev ekonomisi, ev idaresi olarak biline ve kullanılan kavramın İslam düşünce geleneğindeki yeri üzerine temel bir inceleme gerçekleştirilecektir. Bu inceleme esnasında kavramın bugünkü kullanımına da yer verilecek ve böylece okuyucuya karşılaştırma yapma imkânı tanınacaktır.

Bu kapsamda ev ekonomisi kavramını da içine alan ve İslam dünyasında ahlak temelinde incelenen iktisadi faaliyetleri ifade eden İlm-i Tedbir-i Menzil, Yunan felsefesinde Oikonomia olarak isimlendirilen kavramla benzerlik gösterse de sadece evin yönetilmesini sağlayacak iktisadi faaliyetleri değil aynı zamanda ahiret mutluluğuna ulaşmayı da kapsayan geniş bir kavramdır. Bundan dolayı İlm-i Tedbir-i Menzil birçok İslam düşünürü tarafından çalışılsa da en kapsamlı çalışma 16. yüzyılda Kınalızâde Ali Çelebi tarafından yapılmıştır (Oktay, 2005). Bu çalışmada ise literatürde yer alan bu çalışmalardan farklı olarak Adudüddîn el-Îcî'nin kaleme aldığı Ahlâk-ı Adudiyye'nin İsmail Müfid b. Ali el-İstanbulî tarafından yapılmış olan şerhi içerisindeki yer alan "Ev İdaresi (Siyasetü'l Menzil)" bölümünün "Mal" bahsi incelenmektedir. Bu incelemede önce ev idaresi kavramının tarihsel sürecine kısaca atıfta bulunulacak, ardından İslam düşünce geleneğindeki karşılığına ilişkin bilgiler sunulacak ve nihayetinde araştırmanın kaynağını teşkil eden Ahlâk-ı Adudiyye isimli eserden alıntılar yapılacaktır.

2. Oikonomia, İlm-i Tedbir-i Menzil ve Ev İdaresi

Bu başlıkta yer alan üç ifade de ev idaresi ve ekonomisi anlamına gelen kavramlardır. Oikonomia (Oikonomía) kavramın Antik Yunanca kökenini, İlm-i Tedbir-i Menzil aynı kavramın Osmanlı döneminde kullanılan şekli, Ev İdaresi ise günümüz Türkçesiyle kullandığımız biçimini göstermektedir. İlk olarak Oikonomia kavramını incelediğimizde Antik Yunancada "ev", "hane" anlamına gelen oikos ile "idare", "yönetim" anlamlarına gelen nem kelimelerinin bir araya getirilmesiyle meydana getirilmiş olup "ev yönetimi" veya "ev işleri" anlamına gelmektedir. Antik Yunan'da oikonomia, evin idaresi, yönetimi ve aile ekonomisiyle ilgilenen konuları ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Oikonomia terimi, günümüzde ekonomi kavramıyla yakından ilişkilidir. Antik Yunan döneminde oikonomia, evin içindeki kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasıyla ilgilenen bir disiplin olarak kabul edilmekteydi. Bu, gelirin yönetimi, mülklerin yönetimi, kaynakların tasarrufu, ticaret yapma, tarım faaliyetleri gibi evin ekonomik işleriyle ilgilenmek anlamına gelmekteydi. Bu kavramı isim olarak taşıyan ilk kitabın MÖ 430-355 yıllarında Ksenofon tarafından Oikonomicus ismiyle yazıldığı ifade edilmektedir (Özgüven, 2011). Bugün oikonomia kelime olarak sadece ev ekonomisiyle ilişkilendirilmemekte genel olarak "ekonomi" kavramına karşılık gelmektedir. Ancak tarihsel bağlamı gereği kelime bugün ev idaresi bağlamında açıklanmaktadır.

"İlm-i Tedbir-i Menzil" kavramının çoğunlukla Osmanlıca metinlerde Ev Ekonomisi, Ev İdaresi yani Oikonomia kavramlarının karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir. Kavram Tedbirü'l-Menzi, Siyasetü'l Menzil gibi aynı anlama karşılık gelen farklı şekillerde de ifade edilmektedir. İfadeye, Yunanca aslı olan oikonomia kavramına atıfla ilk kez İbn Miskeveyh tarafından Tehzibü'l-Ahlâk isimli eserde yer verilmiştir (Çağrı, 2011; Leshem, 2016). Yine İbn Sînâ'nın es-Siyasetü'l-Menziyye ismiyle aynı konuyu ele alan bir eseri bulunmaktadır. Bu eser, konuyla ilgili kendisinden sonra yapılan çalışmalar için temel bir kaynak eser durumdadır (Orman, 2010). İbn Miskeveyh ve İbn Sînâ'dan sonra Gazâlî, Nasîrüddîn-i Tûsî, Kınalızâde Ali Çelebi ve Adudüddîn el-Îcî gibi birçok alim kavrama

eserlerinde yer vermiştir. Yine Orman'a (2017) göre kavram, Aristo'yu takip eden Meşşâî ekolü olarak ifade edilen İslam filozofları tarafından da ev yönetimi ve aile ahlakına karşılık olarak kullanılmaktadır.

"İlm-i Tedbir-i Menzil" terimi, Osmanlı dönemi Türkçesi'nde kullanılan bir ifadedir. Örneğin Kınalızâde İlm-i Tedbir-i Menzil'i "ilm-i tedbîrî'l-menzi bir ilimdir ki anınla ehl-i menzil arasında nizâm u intizâm ve vech-i lâıyk üzerine ma'âş eylemeğın keyfiyeti bilinir. Çün insân sâyir hayvânaâttan mümtâz ve ictimâ'-ı menzili -ki ehl ü ıyâl ve hadem ü havelden ibârettir- ana lâzımdır." şeklinde tanımlamaktadır (Kınalızâde, 2012). Bu bağlamda anlamı, bir evin veya yerleşkenin idaresi ve yönetimi olarak belirtilebilir. "İlm-i" kelimesi "bilim" veya "ilim" anlamına gelirken, "tedbir" evi veya mekânı düzenleme, yönetme ve planlama anlamına, "menzil" ise bir mekân, yerleşke veya konaklama yeri olarak kullanılmaktadır. Bu ifade, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, özellikle saraylar, konaklar veya büyük evler gibi büyük ölçekli yerleşkelerin yönetimi ve idaresiyle ilgilenen görevlilerin kullandığı bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. İlm-i Tedbir-i Menzil, bir mekânın günlük işleyişini sağlamak, düzeni korumak, personelin görevlerini planlamak ve yerleşkenin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan bilgi ve becerileri ifade etmektedir. Özetle kavram "Ev İdaresi, Ev Yönetimi, Ev Ekonomisi" olarak günümüz Türkçesinde ve literatürde kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise "Ev İdaresi" şeklinde kullanılacaktır.

Ev idaresi, ev halkının amaçlarına ulaşma üzere mevcut kaynakların etkin ve verimli bir şekilde planlanması, organize edilmesi ve yürütülmesi anlamına gelmektedir. "Ev idaresi" kavramı genellikle bir ev veya ev halkı için günlük yaşamın yönetimiyle ilgilenen faaliyetleri ifade etmektedir. Ev idaresi, genellikle ev halkının bir üyesi, ev sahibi veya evin yöneticisi tarafından yürütülür. Ev idaresi iş birliği, iletişim ve sorun çözme gibi yetenekleri içermektedir.

Tüm bu tanımlarla birlikte oikonomia kavramı sadece dünya hayatına ilişkin iken İlm-i Tedbir-i Menzil kavramı hem dünya hem de ahirete ilişkindir. Bu açıdan İslam düşünürleri oikonomia kavramını, Kur'an ve Sünnet'i temel olarak geliştirmişler ve özgün hale getirmişlerdir (Orman, 2017). Diğer bir deyişle bu çalışmanın temel kavramı olan İlm-i Tedbir-i Menzil, ev idaresinin sadece iktisadi yönünü değil ahlaki yönünü de ele alan bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Kınacı ve Durmuş, 2022). Ancak günümüze gelindiğinde ev idaresi kavramı ile tekrar oikonomia kavramının içeriğine geri dönmüş, kavram sadece dünya hayatına ilişkin düzenlemelerle sınırlandırılmıştır. Bu açıdan ve ilgili kavram çerçevesinden bakıldığında, ilmi anlamda kendimize ait geniş bir literatür göz ardı edilmekte ve batıdan ithal tanımlamalar kullanıldığı görülmektedir. İşte bu ve benzeri çalışmalarla bu geniş ve kadim literatürün tekrar gün yüzüne çıkarılması amaçlanmaktadır.

3. Ahlâku'l Adudiyye ve Adudüddîn el-İcî

Tam adı Ebü'l-Fazl Adudüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdilgaffâr el-İcî olan Adudüddîn el-İcî, 1281'de (680) Şîraz yakınlarında bulunan İc'de doğmuştur. Varlıklı bir aileye mensuptur. İlhanlıların başkenti Sultâniye'de kadılık, seyyar medresede müderrislik yapmış ve kâdılkudât olarak vazifede bulunmuştur. Hâfız-ı Şîrâzî kendisini Fars bölgesinin imarını sağlayan beş önemli şahsiyetten biri ve "bilgi ülkesinin padişahlar padişahı" olarak nitelendirmektedir (Gölpınarlı, 1989). Kelâm, fıkıh usûlü ve dil başta olmak üzere ondan fazla eserin müellifi olduğu tespit edilmiştir (Görgün, İslâm Ansiklopedisi).

Bu çalışmanın da konusunu teşkil eden eserlerden olan Adudüddîn el-İcî'nin 13. yüzyılda ahlâk ve siyaseti hem teorik hem de pratik yönleriyle ele almış olduğu Ahlâku'l Adudiyye, üzerine birçok şerh ve haşiyenin kaleme alındığı bir eser olmuştur. Esere ilişkin Şemsüddîn el-Kirmânî, Taşköprizâde Ahmet Efendi, Alâüddîn el-Kâzerûnî, Müneccimbaşı Ahmet Dede ve İsmail Müfid İstanbulî gibi alimler şerh yazmışlardır. Bu çalışmada İsmail Müfid Efendi'nin 18. Yüzyılda kalem aldığı, çevirisinin Selime Çınar tarafından yapılan Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından 2014 yılındaki ilk baskıdan faydalanılmıştır. Eser temel olarak 4 bölüm (makaleden) oluşmakta olup bunlar; nazarî ahlâk, ahlâkın korunması ve edinilmesi, ev yönetimi ve şehir yönetimidir. Yine çalışma kapsamında üçüncü başlık olan ev yönetimine ilişkin bilgiler aktararak yorumlanacaktır.

4. Ahlâku'l Adudiyye'de Ev İdaresi (Siyasetu'l Menzil)

Modern iktisat bilimi ve iktisadi düşünce, insan ve toplum hayatının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmeden önce birçok değişiklik geçirmiştir. Batı ve Doğu'da, modernite öncesi dönemlerde iktisadi meselelere ilişkin eserlere rastlamak zordur çünkü o dönemlerde iktisat, genellikle diğer disiplinlerle iç içe geçmiş bir şekilde ele alınmıştır. İktisadi konular, sosyal, siyasal, dini ve felsefi düşüncelerin bir parçası olarak görülmüş ve ayrı bir varlık alanı olarak kabul edilmemiştir (Beşer, 2014).

Antik Yunan'da filozoflar arasında iktisadi meselelere ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Aristoteles, Politika adlı eserinde ekonomik konulara yer vermiş ve ev ekonomisi, tüketim, ticaret ve devletin ekonomik rolü gibi konuları ele almıştır. Ancak Aristoteles'in iktisat anlayışı, modern iktisat biliminden farklıdır ve daha çok ahlaki ve politik bir bakış açısına sahiptir. Doğu dünyasında da iktisadi düşünce genellikle diğer disiplinlerle iç içe geçmiştir. Örneğin Konfüçyüsçülük, iktisadi meseleleri ahlaki ve siyasi bir bağlamda ele almıştır. Benzer şekilde İslam düşüncesinde de iktisadi konular, dini hükümler ve ahlaki değerlerle iç içe geçmiştir.

Modern iktisat bilimi 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı eseri, modern iktisat düşüncesinin temelini atmıştır. Smith, ekonominin serbest piyasa mekanizmaları ve bireysel çıkarlar tarafından yönlendirilmesi gerektiğini savunmakta ve iktisadi konuları diğer disiplinlerden ayrı bir şekilde ele almaktadır.

Sonuç olarak, modernite öncesi dönemlerde iktisadi meselelere ilişkin ayrıntılı ve kapsamlı eserlere rastlamak zor olsa da ekonomik konular insan ve toplum hayatının her zaman bir parçası olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türk-İslam literatüründe rastladığımız İlm-i Tedbir-i Menzil kavramı, tarafımızca, konuya ilişkin farklı bakış açıları sunması açısından değerli olduğu düşünülmektedir.

Adudüddîn el-Îcî'nin Ahlâku'l Adudiyye'sinin ilgili nüshasında üçüncü makale ev yönetimi konularını içermektedir (İstanbulî, 2014). Müellifin ev yönetiminden kastı içinde bulunulan özel bir kaynaşma mekanıdır. Bu mekânda ev halkıyla şer'an, örfen ve aklen uygun şekilde paylaşım yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Eserin üçüncü makalesi dört ana konuyu içermektedir: Mal, eşler, hizmetçiler ve çocuk. Bununla birlikte bu çalışmada yalnızca "Mal'a" ilişkin ifadeler yer verilmektedir. Malın ilk zikredilmesi de kastidir, zira insan hayatının idamesi öncülü maldır.

Eserde mal başlığı malın kazanılması, malın korunması ve malın harcanması olmak üzere üç ana bahiste işlenmektedir. Bu üç başlığa Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alâî'sinde de rastlanmakta, hatta yapılan bir çalışmada bu üç başlık modern iktisadi terimlerle, sırasıyla, "gelir", "yatırım-tasarruf" ve "tüketim" kavramlarıyla eşleştirilmektedir (Kınacı ve Durmuş, 2022). Her ne kadar malın kazanılması gelire, harcanması ise tüketime uygun gibi görünse de "İlm-i Tedbir-i Menzil" kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde farklı anlam ve kapsamlara da sahip oldukları belirtilmelidir.

Eserin şârihi mal kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: "Malın kökü emvâl (mallar)'ın gösterdiği üzere mevl'dir. Tanımı tabiatın kendisine meylettği ve ihtiyaç zamanı için biriktirdiği şeydir (İstanbulî, 2014)." İsmail Mufid Efendi, bu tanımı Îcî'nin malın kazanılması, korunması ve harcanması sınıflandırmasına uygun şekilde yaptığını ifade etmektedir.

4.1. Malın Kazanılması

Müellife göre malın kazanılması ticaret ve zanaat ile yapılır. Ona göre zanaat, ticaretten daha üstündür. Bu üstünlük sebepleri, zanaatın yeteneğe dayanması ve üretilen ürünlere ihtiyacın sürekli olması, ticarete malı ifsad eden birçok sebep bulunmasına karşın zanaat de bu risklerin daha az olması, zanaatın daha az meşguliyet gerektirmesi ve böyle ahiret kazancıyla daha çok meşgul olmaya imkân tanınması şeklinde belirtilmektedir. Bununla birlikte zanaat ehlinin bazı reziletlerden (kötü huylar) de daha uzak olduğu ifade edilmektedir (İstanbulî, 2014: 146). Görüleceği üzere müellif malın kazanılmasını zanaat ve ticarete bağlamakta, bu ikisi arasında da yukarıda yer alan sebeplerle zanaatın daha efdal olduğunu belirtmektedir.

İcî malın kazanılmasına ilişkin yöntemlerin yanında malı kazanırken dikkat edilmesi gerek iki hususa ayrıca dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi adalet ikincisi mürüvvettir (İstanbulî, 2014: 146). Adaletten kasıt ticari işlerde, ölçüde, tartıda doğru olmak ve dürüstlüktür. Mürevvete ilişkin farklı tanımlar bulunmakla birlikte bu eserde kastedilen haliyle “nefsi kötülüklerden alıkoymak ve halkın kötü gördüğü davranışlardan uzak durmak” şeklinde bir anlam içerdiği belirtilebilir. Bu bağlamda müellif, malın kazanılması sırasında dolandırıcılık, hile gibi olumsuz davranışlardan kaçınmayı salık vermektedir. Böylece mal kazanılırken temiz ve helal olacaktır.

4.2. Malın Korunması

Müellif malın muhafazası konusunda üç noktaya temas etmektedir. Bunlar: (1) Cimrilik etmeksizin harcanan paranın (gider) kazanılandan (gelir) az olması (2) Malın işletilmesi (3) Malların nakdî, aynî ve gayrı menkul olarak taksim edilmesidir. Birinci maddede cimrilik etmeksizin ifadesi ailenin ve çocukların ihtiyaçlarında bir eksiklik olmaksızın şeklinde açıklanmaktadır. Zira giderleri azaltmak için evin ihtiyaçlarını görmemek uygun görülmemektedir. İkinci madde de yer alan malın işletilmesi kısmı elde bulunan ticarete uygun malların kâr ve fayda amacıyla işletilmesini kapsamaktadır. Üçüncü madde ise mevcut sahip olunan malların nakdî, aynî ve gayrı menkul olmak üzere üç farklı şekilde saklanması ve böylece muhtemel felaket ve kayıplardan malların korunmasını içermektedir (İstanbulî, 2014: 148-149).

Özetle ilk nokta, ailenin ve çocukların ihtiyaçlarını göz ardı etmeden ev giderlerinin azaltılmasının uygun görüldüğünü açıklamaktadır. İkinci nokta, ticaret için uygun olan malların kar elde etmek ve fayda sağlamak amacıyla işletilmesini kapsamakta, üçüncü nokta ise mevcut malların nakit, mal ve taşınmaz şekillerde saklanarak muhtemel sorunlardan korunmasını sağlamaktır.

4.3. Malın Harcanması

Müellif malın dört temel yolla harcanabileceğini ifade etmektedir: (i) Allah için (zekât, sadaka, adak gibi) ii) Mürevvet (insanîyet) için iii) Zaruret için iv) İhtiyaç için (İstanbulî, 2014: 150-154). Her bir maddeye ilişkin açıklamalar ise şu şekildedir:

- (i) Allah için: Bu maddede malın Allah yolunda, sevaba ulaşmak maksadıyla harcanması kastedilmektedir. Bu amaçla malın harcanmasında şu hususlara dikkat edilmesi gerektiği de ayrıca ifade edilmektedir: Malı infak ederken hoşnutsuz ve gönülsüz olmak, gönül kırmak ve riyâ (gösteriş) niyetiyle vermek. Zira bu durumlar yapılacak cömertliklerin boşa düşeceği ifade edilmektedir. İcî ek olarak, malın bu şekilde harcanması durumunda özellikle fakirliğini gizleyenlerin tercih edilmesini tavsiye etmektedir. Çünkü bu kişiler hem daha iffet hem de ihtiyaç sahibi kişilerdir.
- (ii) Mürevvet için: Mürevvet yukarıda da ifade edildiği üzere insanlığın iyiliği için anlamında kullanılmakta olup, insanîyet namına yapılan harcamaları ifade etmektedir. İcî bu harcamanın beş şartı olduğunu belirtmektedir ki bunlar: Acele etmek, gizlemek, verileni az bulmak, süreklilik ve vereceği yeri doğru seçmektir. Bu şartlar ilgili harcamaların kemalini göstermektedir.
- (iii) Zaruret için: Müellif zaruret halini iki şekilde ifade etmektedir. Zâlim, fasık, sefih birinin vereceği zararı gidermek için ya da bir faydayı elde etmek için yapılacak harcamalardır. Bu haller bazen rüşvet bazense verilecek sadaka, bağış benzeri bir harcamayla giderilebilir. Bununla birlikte rüşvetin dinen haram olması katî bir bilgi olduğu düşünüldüğünde bu şekilde yapılacak bir harcama ancak bir zararı gidermek için zaruret durumunda gerçekleştirilebileceği şeklinde yorumlanabilir.
- (iv) İhtiyaç için: Kişinin kendisi ve ailesi için zorunlu olarak yapacağı harcamaları ifade etmektedir. Bu harcamalar yapılırken tutumlu olmak esas olmakla birlikte eğer ailede muhabbeti arttıracaksa cimrilik yerine fazla harcamaya meyletmek, iki kötüden daha iyi olan olduğu belirtilmektedir.

5. Sonuç

“Siyasetu'l Menzil” ve “İlm-i Tedbir-i Menzil” kavramları İslam düşünce geleneğinde, günümüzde “Ev İdaresi” olarak ifade ettiğimiz kavrama tekabül etse de yukarıdaki açıklama ve alıntılarda da görüleceği üzere kapsamı çok daha geniş kavramlardır. Zira İslam alimleri kavramları ele alırken her seferinde dünya ve ahiret dengesini gözetmişler ve olaylara bu cihetten bakmışlardır. Bu, ilmi gelişmelerinde Batı dünyasına geçmesiyle kaybedilen bir miras gibidir. Bu çalışmanın amacı da kaybedilen bu mirası yeniden gün yüzüne çıkarmak için ilgili kaynakları tekrar gündeme getirmektir.

Adudüddîn el-İcî'nin Ahlâku'l Adudiyye'de Siyasetu'l Menzil kavramını mal, eşler, hizmetçiler ve çocuklara olmak üzere dört başlık altında incelemektedir. Bu çalışmada bu dört başlıktan biri olan mal kavramı üzerinde durulmuştur. Müellife göre mal bahsinde malın korunması, kazanılması ve harcanması olmak üzere üç ana unsur bulunmaktadır:

Malın Kazanılması: Mal zanaat ve ticaret başta olmak üzere çeşitli yollarla elde edilebilmektedir. Malın kazanılması, finansal hedeflere ulaşmak, ihtiyaçları karşılamak ve gelecekteki gereksinimleri karşılamak için önemlidir. Ancak malın kazanılması esnasında dürüstlük ve mürüvvet gözetilmesi önem arz etmektedir.

Malın Korunması: Elde edilen malın korunması, malın değerini ve bütünlüğünü sağlama amacını taşımaktadır. Bu, mali kaynakları tehlikelere, hırsızlığa, zararlara veya israf etmeye karşı koruma anlamına gelmektedir. Malın korunması esnasında cimrilik etmeksizin harcanan paranın (gider) kazanılandan (gelir) az olması, malın işletilmesi ve malların nakdî, aynî ve gayri menkul olarak taksim edilmesi esaslarına azamî dikkat gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Malın Harcanması: Elde edilen malın harcanması, maddi kaynakların kullanılması anlamına gelmektedir. Harcama, kişisel ve aile ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam standartlarının sürdürülmesi, eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi temel gereksinimlerin karşılanması için gerçekleşmektedir. Ayrıca, kişisel zevkler, eğlence, seyahat gibi isteklerin de tatmin edilmesi için harcama yapılmaktadır. Harcamaların planlanması, bütçe oluşturma, tasarruf yapma ve ihtiyaçlarla istekler arasında denge kurma önemlidir. Müellife göre mal dört şekilde harcanmalıdır: Allah için (ibadet amaçlı), müevvet (insanîyet) için, zaruri bir ihtiyaç için ve genel ihtiyaçlar için.

Malın kazanılması, korunması ve harcanması, mali yönetim becerisi gerektirmekte ve alınacak kararların bir kombinasyonunu içermektedir. Etkili bir şekilde mali kaynakları yönetmek, finansal istikrar, güvence ve geleceğe hazırlık sağlamak açısından önemlidir. Bunun için gelir elde etmek, tasarruf yapmak, riskleri yönetmek ve bilinçli harcama kararları almak elzemdir. Tüm bunları yaparken ahireti de hesaba katmak, işin manevi yönlerini de düşünmek “Siyasetu'l Menzil” kavramının aslını oluşturmaktadır.

Bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda farklı siyasetname ve kaynaklarda geçen “Siyasetu'l Menzil” ve “İlm-i Tedbir-i Menzil” kavramlarına ilişkin açıklamaların daha kapsamlı şekilde incelenmesi literatüre önemli katkılar sunacaktır. Özellikle günümüz ekonomik siteminin başta gelir dağılımındaki adaletsizlik olmak üzere insanlık üzerinde oluşturduğu sorunlar düşünüldüğünde bu ve benzeri kavramların farklı açılardan değerlendirilmesinin önemi bir kez daha görülmektedir.

Kaynakça

- Beşer, A. H. (2014). Ahlakta İktisat: Ahlâk-ı Alâî'de İktisadi Meseleler. *İş Ahlakı Dergisi*, 7(1), 5-33.
- Çağrı, M. (2011). “Tedbîrü'l-Menzil”. TDV İslâm Ansiklopedisi. TDV Yayınları.
- Ghazanfar, S. M. (Ed.). (2016). Orta Çağ İslam İktisat Düşüncesi Batı İktisatındaki “Büyük Kayıp Halka”nın Telafisi (M. S. Akgönül, Çev.). Klasik Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (Çev.) (1989). Hâfiz Divanı, İstanbul, MEB Yayınları.
- Görgün, T. “İCÎ, Adudüddin”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ici-adududdin> (07.06.2023).
- İstanbulî, İ. M. (2014). Şerhu'l-ahlâki'l-adudiyye. Thk.-çev. Selime Çınar, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

- Kınacı, H. ve Durmuş, M. E. (2022). Ahlâk-ı Alâi Bağlamında Günümüz İktisadi Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2).
- Kınalızâde, A. Ç. (2012). Ahlâk-ı Alâ'î (2. baskı, haz. M. Koç). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Leshem, D. (2016). Retrospectives: What Did the Ancient Greeks Mean by Oikonomia. *Journal of Economic Perspectives*, 30(1), 225-238. <https://doi.org/10.1257/jep.30.1.225>
- Oktay, A. S. (2005). Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâ-i. İz Yayıncılık.
- Orman, S. (2001). İktisat, tarih ve toplum. İstanbul: Küre Yayınları.
- Orman, S. (Ed.). (2017). İlm-i Tedbir-i Menzil, Oikonomia ve İktisat. İçinde Akli düşünce ve felsefenin doğu'dan doğuşu: Babil-Keldanî-Çin-Hint-İran-İbranî gelenekleri (2. baskı, ss. 410-458). İnsan Yayınları.
- Özgüven, A. (2011). İktisadi düşünceler-doktrinler ve teoriler. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Şimşek, M. (2022). Fıkıh - İktisat İlişkisi. *Fikriyat Gazetesi*. <https://www.fikriyat.com/yazarlar/murat-simsek/2022/04/07/fikih-iktisat-iliskisi>